

τὸν καλλιτέχνην ἐπιστολὴν καὶ φύλλον τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ ζωγράφος ἰδὼν τὴν ἐπιγραφὴν τῆς ἐπιστολῆς ἀνεγνώρισε τὴν γραφὴν.

— Ἐκείνου εἶνε! ἀνεφώνησε περιχαρῆς, καὶ ἡ σφραγὶς εἶνε ἐκ Παρισίων!.. Κυρία Βαλεντίνη μ' ἐπιτρέπετε;..

Ἡ φωνὴ τοῦ γηραιοῦ ἀπέσπασε τὴν νέαν ἀπὸ τῆς νάρκης, ἣτις τὴν εἶχε καταλάβῃ.

— Θὰ σας ἀφήσω μάλιστα ὅπως διόλου ἐλευθέρων, εἶπε. Παναγία μου! εἶν' ἐξ ἡ ὥρα!... Εἶμαι ἀσυγχώρητος, διότι κατεχράσθην τὰς ὥρας σας. Ἀποδείξατέ μου ὅτι δὲν εἴσθε δυσηρεστομένης ἐναντίον μου· ἐλάτε μετὰ μίαν ὥραν νὰ συγγευματίσωμεν.

— Ἄλλ' ὅμως...

— Δὲν ἀκούω τίποτε, σὰς περιμένω μετὰ μίαν ὥραν. Χαίρετε.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

Μετὰφρασις Π. Ι Φ.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΔΕΣ

ΕΝ ΛΕΙΨΙΑΙ

Ἄληθῆς παρκαμυθία εἶνε ἐν τῇ παγερᾷ καὶ μονοτόνῳ πόλει τῆς Λειψίας ὅταν μεθ' ἡμέραν βροχερὰν ἢ θολὴν ἐκ τῆς ὀμίχλης προσδοκᾷ τις νύκτα καὶ φωτεινότεραν τῆς ἡμέρας καὶ μᾶλλον ποικίλην. Εὐτυχῶς δ' αἱ τοιαῦται νύκτες δὲν εἶνε σπάνιαι. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων τακτικῶν θεάτρων καὶ τῶν καθημερινῶν συναυλιῶν ἐν ὀψιδοῖς καφενειοῖς, ἀλλὰ συχνάκις καὶ ἔκτακτοι μουσικαὶ ἢ δραματικαὶ ἐσπερίδες παρασκευάζονται καὶ μεγάλοι καλλιτέχνη περιερχόμενοι τὸν κόσμον δὲν ἀπαξιῶσι νὰ σταθμεύσιν ἐπὶ μίαν ἢ πλείονας ἐσπέρας ἐν Λειψίᾳ, τῷ κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικῷ κέντρῳ τῆς βορείου Γερμανίας.

Ὅτω μόνος ἀφικόμενος ἐνταῦθα ἔμαθον ἀπὸ τοῦ στόματος ζωηρᾶς Ἰσπανίδος ὅτι ὁ συμπολίτης αὐτῆς, ὁ ἐξοχώτατος τῶν συγχρόνων βιολιστῶν Παῦλος Σαρασάτης ἔμελλε, διερχόμενος τῆς Λειψίας, νὰ κρούσῃ τὸ μαγικὸν βιολίον του ἐν τῇ εὐρυτάτῃ αἰθούσῃ τῆς Centralhalle. Ἡμῖν λοιπὸν πολὺ τυχερὸς δυνάμενος νὰ ἐγκαινίσω τὰς καλλιτεχνικὰς ἀπολαύσεις μου διὰ τῶν κελαθημάτων τοῦ Ἰσπανοῦ ἀριστοτέχνου, καὶ νὰ προσθέσω εἰς τὰς ἀναμνήσεις μου μίαν ἐτι χρυσοῦν σελίδα. Διότι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους τέσσαρες ἐσπέρας ἰδίᾳ μένουσιν ἀνεξάλειπτοι ἐν τῇ μνήμῃ μου: Ἡ πρώτη μεγάλη συναυλία ἐν τῷ Concerthaus, ἡ παράστασις τῆς Ἀρτιγόνης, ὁ Ρώσος ὡς Ἀμλετ, καὶ ἡ Νίλσον ψάλλουσα τὰ σκανδιναυικὰ ἄσματα τοῦ ἔρωτος.

*

Τὸ Concerthaus εἶνε μέγιστον καὶ πολυτελέστατον οἰκοδόμημα ἰδρυθὲν ἀκριβῶς ὅπως χρησιμεύσῃ ὡς οἶκος συναυλιῶν. Ἔστοιχισε τέσσαρα ἑκατομμύρια μάρκων, ἧτοι πέντε ἑκατομμύρια φράγκων, καὶ θεωρεῖται τόσον ἄξιον ἐπισκέψεως, ὥστε ἵνα ἴδῃ τις μόνον τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ πληρώνει ἐν ὀρισμέναις ἡμέραις ἐν μάρκον.

Μόνος ἀφικόμενος κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἀγνοῶν ἐτι τῆς Λειψίας τὰ ἀξιόλογα, συνεζήτητον ἐν τῷ οἴκῳ ἑλληνικῆς οἰκογενείας περὶ τοῦ ἐνταῦθα βίου καὶ περὶ Γερμανίδων. Ἴνα ἐγγίξω δὲ τὸν φιλογερμανισμὸν αὐτῶν ὑπεστήριζον ἀφ' ἐνός μὲν ὅτι δὲν ἔχει τις ποῦ νὰ περάσῃ τὰς ἐσπέρας του ἐκτὸς τοῦ θεάτρου, καὶ ὅτι πληττεῖ ὅπου ἂν ὑπάγῃ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι αἱ Γερμανίδες εἶνε ψυχραὶ καὶ δυσειδεῖς. Αἱ μελαγχριναὶ κόραι πρὸς ἃς συνεζήτητον, πεισμόνως ἰσχυρίζομεναι τούναντιον ὡς πρὸς ἀμφοτέρα ταῦτα, μετ' ἡρώτων ἂν τάχα εἶδον τῆς Λειψίας τὸν καλὸν κόσμον, καὶ μοὶ ὑπέδειξαν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον καὶ καλλονῆς καὶ ἀληθοῦς τέρψεως τὰς ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἰδρύματι συναυλίας, γινομένης κατὰ πέμπτην. Ὡς νὰ ἦσαν δὲ βέβαιαι περὶ τῆς ἐπιδράσεως ἣν θὰ ἐξήσκει ἐπὶ τῆς γνώμης μου μία καὶ μόνη συναυλία τοιαύτη, καὶ ὡς νὰ ἐφοβούντο μήπως ἐξ ἰσχυρογνωμοσύνης θελήσω ν' ἀποφύγω τὸν πειρασμὸν, μ' ἐζήτησαν τὸν λόγον μου ὅτι εὐθύς τὴν ἐβδομάδα ἐκείνην θὰ μεταβῶ. Ἐννοεῖται πόσον εὐχαρίστως δίδει τις τὸν λόγον του εἰς τοιαύτας περιστάσεις καὶ πόσον εὐκόλως τὸν κρατεῖ.

Εἰσελθὼν εἰς τοὺς προδόμους τοῦ μεγαλοπρεποῦς κτιρίου ἀπὸ τῆς ὀμίχλῳδους ὁδοῦ ἑθαμβώθη ἐκ τῶν μυριῶν φώτων καὶ τοῦ κόσμου κυκλοφοροῦντος ἀνά τὰς αἰθούσας τῶν ἱματιοθηκῶν. Ἐπὶ τῆς κλίμακος δεκάς χρυσοστολίστων θυρωρῶν ἤνοιγε τὰς θύρας εἰς τοὺς εἰσερχομένους. Καὶ ἂν ὁ Ἕλλην ἐκείνος ἐπαρχιώτης, τὸ πρῶτον ἐπισκεφθεὶς τὴν Εὐρώπην, ἐξέλαβε τὸν θυρωρὸν τοῦ ξενοδοχείου ὡς συνταγματάρχην, ἀλλὰ βλέπων ἐκείνους μετ' ἑαυτῶν στολὰς καὶ τοιοῦτο παράστημα, βεβαίως θὰ τοὺς ἔλεγε στρατηγούς τοῦ γερμανικοῦ στρατοῦ.

Τοὺς θυρωροὺς διαδέχεται ἑκατοντὰς θαλαμηπόλων γυναικῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ γραιῶν, ὧν τὰς λευκὰς τρίχας καλύπτει λευκότερον κάλυμμα καὶ τὰ κυρὰ σώματα ὁμοιόμορφος σκιερὰ ἐσθῆς μετὰ λευκῆς ἐμπροσθῆλας. Ἐν γένει ἐνθυμίζει τὰς νοσοκόμους ἢ θεὰ αὐτῶν, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο μοὶ ἐνέπνευσεν ἐξ ἀρχῆς ἀπέχθειαν. Αἱ θαλαμηπόλοι καθῆκον ἔχουσι νὰ ὑποδεικνύωσιν εἰς τοὺς ἀκροατὰς ποῦ θ' ἀναρτήσωσι τὰ ἐπανωφῶρια καὶ τοὺς πῖλους των καὶ νὰ τοὺς βοηθῶσιν εἰς τοῦτο, διότι, σημειωτέον, ἕκαστος ἀκροατῆς ἔχει ἰδίαν θέσιν ἐν ταῖς ἱματιοθήκαις, φέρουσαν τὸν ἀριθμὸν, ὃν καὶ τὸ κλίσμα του.

Εύρύταται ὀλιθθραὶ κλίμακες φέρουσι πρὸς τὰ ἄνω, ὅπου ἡ μεγάλη αἶθουσα καὶ οἱ διάδρομοι καὶ αἱ μικρότεροι αἶθουσαι τῶν διαλειμμάτων. Ἐτεροι δὲ κλίμακες στενότεροι πρὸς τὰ θεωρεῖα, διότι ὑπάρχει μία μόνη σειρὰ τοιούτων περὶ τὴν ἀπέραντον αἶθουσαν. Ἡ διακόσμησις εἶνε λαμπρὰ πανταχοῦ, θαυμάσια δ' αἱ τοιχογραφίαι καὶ τὰ χρυσώματα τῆς κεντρικῆς αἰθούσης.

Μετ' ὀλίγον ὁ ἠλεκτρικὸς κωδωνίσκος ἤχει τὸ ἄγγελμα τῆς ἐνάρξεως καὶ ὅλαι αἱ θέσεις ἀνεξαιρέτως πληροῦνται κόσμου. Εἰς τὰ παμπόικιλα κοσμήματα τῆς αἰθούσης προστίθενται νῦν τῶν κυριῶν αἱ πολύχρωμοι περιβολαί, καὶ πλέον ἢ τὰ χρυσιζόντα πλαίσια ἀποσιτίζουσι καὶ πλέον ἢ τοῦ ἀερίοφωτος αἱ λυχνίαι φωτίζουσι αἱ ξανθαὶ τῶν Γερμανίδων κόμαι.

Ἡ ὀρχήστρα ἀνακρούει τὸ "Ορειρον θερινῆς νυκτός τοῦ Μενδελσῶνος, καὶ ὑπὸ τοὺς συνεζευγμένους φθόγγους τῆς ἀρμονίας ἐκλύεται κατὰ μικρὸν ἡ συναίσθησις, βουκαλάται τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πᾶν παρίσταται οὐχὶ ὡς πραγματικότης ἀλλ' ὡς ὄνειρον, ὄνειρον... χειμερινῆς νυκτός.

Πανήγυρις αἰσθήσεων, παράδεισος ἀπολαύσεως, δύναται νὰ κληθῇ ἡ ζωὴ ἣν διέρχεται τις ἐπὶ δῖωρον ἐκεῖ. Δὲν ἐορτάζει μόνη ἡ ἀκοή, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις πᾶσαι: Ἡ ὄρασις ἐκ τῆς θέας τῶν καλλονῶν καὶ τῆς τεχνικῆς λαμπρότητος, ἡ ὄσφρησις ἐκ τῶν ἀρωμάτων ἅτινα ἐκπέμπουσιν τόσαι κόμαι καὶ τόσα κεντητὰ μαντιλία, ἡ γεύσις ἐκ ποτηρίου οἴνου τοῦ Ρήνου πρὸ μικροῦ κενωθέντος ἐν τῷ παρακειμένῳ κυλικίῳ, ἡ ἀφή τέλος ἐκ τῶν ἀπαλῶν βελουδίνων καθισμάτων θαλαπερῶν ὅσον τὰ γόνατα μητρὸς.

"Οταναὶ μελαγχριναὶ Ἑλληνίδες μετ' ἠρώτησαν τὴν ἐπομένην Κυριακὴν περὶ τῶν ἐντυπώσεών μου, ἀπήντησα:

— Ὅα πηγαῖνα κάθε πέμπτην...

Ἀπῆστραψαν οἱ μαῦροι ὀφθαλμοὶ τῶν θριαμβευτικῶς, κ' ἐγὼ ἔκνυσα τὴν κεφαλὴν ἠττημένως. Ἄλλ' εἶθε τοιαῦται νὰ ἦσαν πᾶσαι αἱ ἤτται μου ἐν τῇ ζωῇ!

*

Καίτοι βαρὺς τὰς σάρκας καὶ τὰ ἔτη ὁ διάσημος Ἴταλὸς τραγικός, ἀλλὰ κατορθοῖ ν' ἀποθέτῃ ἀμφοτέρω τὰ βάρη ταῦτα ἀνερχόμενος ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Τὴν Γερμανίαν περιέρχεται κατ' ἔτος καὶ εἶνε φίλτατος παρὰ τῷ κοινῷ. Ἐκτελεῖ τὸ μέρος του εἰς ἰταλικὴν γλώσσαν, τὰ δὲ ἄλλα πρόσωπα ὁμιλοῦσι γερμανιστί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν φαίνεται τερατώδες τοῖς ἀκροαταῖς. Ἐπὶ τοῦ βιβλιαρίου, ὅπερ κρατοῦσιν ἀνὰ χεῖρας, παρακολουθοῦσι τὴν φράσιν, ἐνῷ συγχρόνως ἡ γλυκύτης τῆς ἰταλικῆς γλώσσης τέρπει τὴν ἀκοήν. Ἀληθῶς δ' ἐκπληκτικὴ εἶνε ἡ ἀντιθέσις ταύτης πρὸς

τὴν γερμανικὴν. Ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς μελιρρῶτους φθόγγους τῆς γλώσσης τοῦ Πετράρχου, ἡ τευτονικὴ ὁμοιάζει ἤχον σχιζομένων ἀσπρορροῦχων.

Ὁ Ρώσσης εἶνε εὐάρεστος τὴν μορφήν, εὐγενεστατος τὸ παράστημα καὶ τοὺς τρόπους. Καίτοι προσεγγίζων διὰ τῆς ὑποκρίσεως τὸν μυστηριώδη τύπον Δανοῦ βασιλοπαιδός, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὁ "Ἀμλετ, οἶον ἀναπλάττει ὁ μελετήσας τὸ σαικσπέρειον δράμα. Ἡ πολυσύνθετος ἐκείνη φύσις, τὸ κρᾶμα ἐκεῖνο τῶν ἀντιθέτων αἰσθημάτων δὲν δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ τελείως ὑπὸ ἀνθρώπου λογικοῦ, συνήθους, ὅσον καὶ ἂν εἶνε οὗτος ἐξοχος ἠθοποιός. Θαυμάζει τις ἐν πολλοῖς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὑποκρινομένου, ἐκτιμᾷ τὰς προσπάθειας, ἀλλὰ φεύγει ἐν τέλει ἔχων ἐν νῷ πολὺ διάφορον, πολὺ ὑπέρτερον τὸν τύπον τοῦ "Ἀμλετ.

Κριτικὸς τις εἶπε περὶ Σαικσπέρου ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ πνεῦμα αὐτοῦ καὶ μόλις πατοῦμεν τὸ κατώφλιον. Πῶς λοιπὸν ν' ἀντιληφθῇ τις, πῶς νὰ ἐρμηνεύσῃ σαφῶς τὸν "Ἀμλετ, τὸ μυχιαίτατον τοῦτο γέννημα τῆς σαικσπέρειου μεγαλοφυΐας;

*

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τοῦ θανάτου τοῦ Μενδελσῶνος περσεκευάσθη ἑκτακτος παράστασις τῆς Ἀρτιγόνης τοῦ Σοφοκλέους. Ὡς γνωστὸν τὰ χορικά ταύτης ὡς καὶ τοῦ *Οιδίποδος ἐπὶ Κολωνῷ* ἐμελοποίησεν ὁ διάσημος Γερμανὸς μουσουργός. Ἐπειδὴ δὲ ἡ γερμανικὴ μετάφρασις εἶνε εἰς αὐτὰ τὰ μέτρα τοῦ πρωτοτύπου, ὁ δὲ μελοποιὸς εἶχεν ὑπ' ὄψιν βεβαίως καὶ τὸ ἀρχαῖον κείμενον, ἔπειτα ὅτι καὶ ἐλληνιστὶ δύναται νὰ ψαλλῶσι ταῦτα. Νομίζω ὅτι κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφιξίν τῆς βασιλίσσης Ὀλγας, πρὸ εἰκοσαετίας περίπου, ὅτε ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Ἡρώδου παρεστάθη εἰς τιμὴν αὐτῆς ἡ Ἀρτιγόνη, χορὸς νέων ἐκγυμνασθεῖς ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Παριζίνου ἔψαλε τὰ χορικά μέρη τοῦ δράματος, ἐφαρμοσθεῖσης τῆς μουσικῆς ἐπὶ τῆς γνωστῆς νεοελληνικῆς μεταφράσεως τοῦ κ. Α. Ραγκαβῆ.

Ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ἔργου παρεκευάσθη ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ ἐν τῷ Νέῳ Θεάτρῳ τῆς Λειψίας. Ἐκ μὲν τῶν δραματικῶν ἠθοποιῶν ἐλήφθησαν οἱ μᾶλλον ἐξέχοντες, τοῦ δὲ χοροῦ μετέσχον πρωταγωνιστοῦντες οἱ ἀριστοὶ τῶν αἰδῶν τοῦ μελοδράματος, συνέπραξαν δὲ, ἐκτὸς τῶν συνήθων μελῶν τοῦ χοροῦ τοῦ θεάτρου, καὶ τὰ μουσικὰ σωματεῖα τῆς πόλεως, ὥστε ἀπετελέσθη σύνολον ἐξ ἑκατὸν φωνῶν καὶ πλέον. Ἡ δὲ ἀρχαῖκή διασκευή τῆς σκηνῆς καὶ τῶν ἠθοποιῶν αἱ στολαὶ ἐσχεδίασθησαν ὑπὸ εἰδικῶν ἀνδρῶν, ἐγκρατῶν τοῦ ἀρχαίου βίου καὶ τῆς ἀρχαίας τέχνης.

Μετ' ἐνδομύχου ὑπερηφανίας προσήλθομεν οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνες εἰς τὴν ἐσπερίδα ἐκείνην, καὶ μελαγχρινοὶ ὅλοι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς ξανθοὺς

Γερμανούς, ήπλώθημεν ως μαῦρον σύννεφον ἐπὶ σειρὰς ἐδωλίων, κρατοῦντες ἀνὰ χεῖρας τὸ πρωτότυπον τοῦ δράματος. Αὐτὴ δὲ ἡ θεὰ τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου προσεῖλκε βλέμματα σεβασμοῦ ἐκ μέρους τῶν παρακαθημένων, ὧν πολλοὶ βεβαίως ἐξελάμβανον ἡμᾶς οὐχὶ ἀμαθεῖς Ἑλληνας, ἀλλὰ σοφοὺς Ἑλληνιστάς.

Τὰ φῶτα σβέννυνται σχεδόν, κατὰ τὸ σύστημα τῶν γερμανικῶν θεάτρων, καὶ ἀναπετάννυται ἡ αὐλαία, ἐπιδεικνύουσα κατὰφωτον τὴν σκηνήν, ἐνῶ ἡ ὀρχήστρα ἀνακρούει τὴν περιπαθεστάτην εἰσαγωγὴν. Ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον σιγὴ ἀπλοῦται ἐπὶ τῶν δισχιλίων θεατῶν· νομίζεις ὅτι ἀπελιθώθησαν πάντες, ὡς εἰς τὰ παραμύθια, ὑπὸ θαυματουργοῦ μαγίσσης, ὅτι σὺ μόνος ζῆς, ὅτι διὰ σέ μόνον παίζεται τὸ δράμα.

Ἡ Ἀντιγόνη καὶ ἡ Ἰσμὴνη προσέρχονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν δύο τούτων προσώπων θαυμαστὴ ἡ ἐπιτυχία. Ὑψηλὴ, ἀρρενωπὴ, ἐλληνικὴν ἔχουσα τὴν κατατομὴν ἡ Ἀντιγόνη, ξανθὴ, συμπαθεστάτη, ἡμερος καὶ δειλὴ ἡ Ἰσμὴνη. Τὴν Ἀντιγόνην ὑποκρίνεται ἡ Λεβίνοσκυ, ἀρίστη ἠθοποιός, μόνον ἐλάττωμα ἔχουσα τὴν ὀλίγον βραγχὴν φωνήν, τὴν Ἰσμὴνην ἡ Σάλβαχ, ἡ δημοφιλὴς τῆς Λειψίχας καλλιτέχνης, Γερμανὶς τὴν καλλονὴν καὶ Γαλλίς τὴν χάριν.

Καὶ ἐκτυλίσσειται τὸ δράμα, τὸ σπαρακτικὸν δράμα, καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἰσχυροποιεῖ ἡ μουσικὴ ἀδελφουμένη μετὰ τῆς ποιήσεως. Καὶ ὑπὸ τῆς παντοδυνάμου τέχνης μεταφέρεται τις ἀληθῶς εἰς αὐτὰ τὰ προπύλαια τῶν Θηβαϊκῶν ἀνακτόρων, καὶ ἐκπλήττεται καὶ συμπονεῖ καὶ φρικιᾶ μετὰ τοῦ χοροῦ τῶν Θηβαίων γερόντων, οἰονεὶ ἀποτελεῶν μέρους καὶ αὐτός.

Λέγουσιν ὅτι ὁ Μενδελσῶν, ἐναθρονόμενος ἐπὶ τῇ μελοποιήσει τῆς Ἀντιγόνης, ἰσχυρίζετο ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν εἰς τινὰ μέρη νὰ ἠρμόζετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα μέλος διάφορον τοῦ ἰδικοῦ του, ὅτι δὲν ἐμελοποίησε ταῦτα, ἀλλ' ἐμάντευσεν τὴν μουσικὴν των. Βεβαίως ἐκ τῶν μερῶν τούτων τὸ ἐξοχώτατον εἶνε ἡ σκηνή, καθ' ἣν ἡ Ἀντιγόνη ἀπὸ σκιερὸν πέπλον κεκαλυμμένη ἄγεται ἐπὶ τὴν ποιήν. Ἐκεῖ πλέον οὐχὶ φθόγγοι μουσικοὶ, ἀλλὰ λυγμοὶ καὶ δάκρυα σταλάζουσι ἀπὸ τῶν χορδῶν, καὶ αἰσθάνεται τις τὴν καρδίαν του περισφιγγομένην ὑπὸ χρυσοῦ κρίκου, ἐνῶ μέσῳ τοῦ σκιόφωτος διακρίνει λευκὰ μαντίλια σφογγίζοντα πολλοὺς ὑγροὺς ὀφθαλμοὺς εὐκισθητῶν Γερμανίδων.

Διαρκεῖ ἐπὶ δύο ὅλας ὥρας τὸ δράμα ἄνευ διακοπῆς, ἀπὸ τῆς 7—9, διότι ὡς γνωστὸν τὰ γερμανικὰ θεάτρα τελειώνουσι καθ' ἣν ὥραν ἀρχίζουσιν ἀλλαχῶ. Καὶ δὲν ἔβηξε καὶ δὲν ἔχασμήθη καὶ δὲν ἐκινήθη εἰς καθ' ὅλον τὸ διάστημα τοῦτο. Κεὶ οὔτε χειροκρότημα, οὔτε ἐπευ-

φημία, ἐδήλωσαν τῶν ἀκροατῶν τὸν ἐνθουσιασμόν, κατὰ τὰς ἀλλεπαλλήλους σκηνάς. Ὅχι! Μόνον ὅτε τὸ παραπέτασμα κατῆλθεν ἐπὶ τοὺς τελευταίους διδακτικούς στίχους τοῦ χοροῦ καὶ τὸ θέατρον ἐφωτίσθη πάλιν, τότε ἐφάνη ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν ἡ ἐκ τοῦ ἀθανάτου ἔργου ἐπίδρασις· ὅλοι ἦσαν ὠχροί, καταφανῶς συγκεκνημένοι, ὡς πρὸ τῆς θεᾶς πραγματικοῦ δυστυχήματος, ἀναυδοὶ ἐπὶ στιγμὴν, καθηλωμένοι εἰς τὰς θέσεις των, καὶ μόνον ὅταν συνῆλθον, ὡσεὶ ἀφυπνίσθησαν ἐκ μακροῦ ὄνειρου, ἐξερράγησαν εἰς ἐπευφημίας καὶ χειροκροτήματα καὶ ἀνεκάλεσαν πεντάκις ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοὺς ἠθοποιοὺς.

Κατερχόμενοι δὲ τὰς κλίμακας ἠκούομεν τὰς ἐνθουσιώδεις ἐπιφωνήσεις τῶν Γερμανῶν μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας :

— Πηγαίνω κατ' εὐθείαν νὰ κοιμηθῶ, ἔλεγεν εἰς, δὲν θέλω ν' ἀμαυρώσω τὰς ἐντυπώσεις μου μὲ πεζότητα.

— Μὴ μου ὀμιλῆς, ἔλεγεν ἄλλος πρὸς τὸν σύντροφόν του, ἄφες με νὰ βαυκαλωῶμαι ἀκόμη με τὴν ἠχῶ τὸν λόγον τοῦ Σοφοκλέους.

— Ἐως τώρα, ἐκραύγαζε λευκογένειος κύριος, δὲν ἐδοκίμασα εἰς θέατρον ὅ,τι ἀπόψε. Τὶ καλὰ ποὺ ἔζησα ἕως τώρα διὰ ν' ἀκούσω καὶ τὴν ἀθάνατον Ἀντιγόνην.

Καὶ ἀνὰ τὰ καφενεῖα καὶ τὰς ὁδοὺς ἀντήχει τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος καθ' ὅλην τὴν ἐσπέραν. Αἱ δὲ Γερμανίδες ποτὲ δὲν ἠτένιζαν τοὺς Ἑλληνας σπουδαστάς τόσοσιν συμπαθεῶς ὅσων τὴν νύκτα ἐκείνην.

Καὶ ἐγὼ ἐπανελθὼν ἀργὰ εἰς τὸ μονῆρες δωμάτιόν μου καὶ ἀναπολῶν μέσῳ τῶν τεσσάρων ψυχρῶν τοίχων τὴν θαυμασίαν ἐκείνην ἐσπερίδα ἀνωμολόγουν ἐν ἐμαυτῶ ὅτι ἂν τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα ὑπῆρξε τὸ μόνον ἱκανὸν νὰ παραγάγῃ ἔργα ὑπέροχα ὡς τὴν Ἀντιγόνην, ἀλλὰ τὴν σήμερον μόνον τὸ γερμανικὸν κοινὸν ἦτο ἄξιον νὰ τὰ ἐννόησῃ καὶ νὰ τὰ θαυμάσῃ.

*

Τῆς Νίλσων εἶχε προηγηθῆ εἰδήσις θλιβερὰ μὲν, ἀλλ' ὑπερτέρα ἢ πᾶς ἔπαινος ἄλλος· ἐν Στοκχόλμῃ ἄνθρωποι ἀπέθανον ἐξ ἀσφυξίας συνωθούμενοι ἵνα τὴν ἀκούσωσι ψάλλουσαν ἀπὸ τοῦ ἐξώστου. ἤξιζε λοιπὸν νὰ τὴν ἀκούσῃ τις ἐνταῦθα... ἀκινδύνως. Ἐκαμψε καὶ αὐτὴ πρὸ κειροῦ τὸ ἀκρωτήριο τῆς τεσσαρακονταετηρίδος, ἀλλ' ἔχει πλήρη νεότητα εἰς τὸ βλέμμα καὶ εἰς τὴν φωνήν. Καὶ μόνον τὸ σῶμά της ἐπλατύνη πως χαλαρωθέν· κοινὸν πάθημα τοῦτο τῶν μεσοκόπων γυναικῶν καὶ τῶν μεταχειρισμένων ἀνακλίντρων.

Ψάλλει μετ' ἐξόχου δυνάμεως, οἱ δὲ χαμηλοὶ φθόγγοι τῆς φωνῆς αὐτῆς ἔχουσι τὴν περιπάθειαν βαρβίτου. Ἡ περιβολὴ αὐτῆς ὀλοπόρφυρος

φαίνεται φλογερά ἐκδήλωσις ἐσωτερικοῦ πάθους, ἐξικνεῖται δὲ τοῦτο εἰς τὸν ὕπατον βαθμόν, ὅταν ψάλλη σκανδιναυικὰ ἄσματα τοῦ ἔρωτος. Τότε ἀναλαμβάνει ἡ φυσιογνωμία αὐτῆς καὶ ἀκμὴν πρόσθετον καὶ εὐμορφίαν. Ὅταν δὲ φέρουσα τοὺς δύο δακτύλους εἰς τὰ χεῖλη ἀποστέλλῃ τὸ φίλημα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ εἰς τὸν ἀπερχόμενον μυστήρα, δὲν εἶνε πλέον γυνή, δὲν εἶνε ἡ κοιδὸς Νιλσων, εἶνε ἡ Ἀγάπη προσωποποιημένη.

Φαίνεται ὅτι εἰς τὰ παγερὰ ἐκεῖνα κλίματα, ὅπως ἔχουσιν ἀνάγκην μεγάλων πυρῶν ἵνα θερμάνωσι τὰ μέλη των, οὕτως ἔχουσιν ἀνάγκην πυριφλεγούς ἐκδηλώσεως αἰσθήματος ὅπως θερμάνωσι τὰς καρδίας. Ἡμᾶς τοὺς μεσημβρινοὺς, τὰ τέκνα τοῦ Ἡλίου, τοιαῦται πυραὶ καὶ τοιαῦτα αἰσθήματα θὰ μᾶς ἀπηνθράκουν.

Ἴνα καταδείξωσι τὴν δύναμιν τῆς μουσικῆς οἱ πρόγονοι ἡμῶν ἐπλασεν τὸν μῦθον τοῦ Ὀρφέως κινουῦντος διὰ τοῦ μέλους αὐτοῦ καὶ τὰ ψυχα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην τὸ ἐπ' ἔμοι ὑπέστην ὅλως τὸ ἐναντίον. Ἡ μελωδία τῆς φωνῆς, τὸ κελάρυσμα τῶν φθόγγων, μὲ καθήλωσεν ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ καθίσματος, βωβόν, ἀκίνητον· καὶ ὅταν ἠθέλησα νὰ ἐγερθῶ ἠσθάνθην τὸ σῶμά μου πλέον ἢ πρότερον βαρὺ καὶ οὐχὶ ἀσφαλεῖς τοὺς πόδας.

Μήπως μεθύει τις κ' ἐκ τῆς Τέχνης ὡς ἐκ τοῦ οἴνου καὶ ἐκ τοῦ Ἐρωτος ;

*

Μελαγχρινὸς ὡς μιγᾶς, μὲ μεγάλους ὀφθαλμούς πλήρεις μυστηρίου, μὲ τὴν κόμην ἐρριμμένην ἐν εἴδει κροσσίων ἐπὶ τοῦ μετώπου, μὲ μύστακα εὐθέως προέχοντα τῶν ἰσχνῶν παρεῖων, μικρόσωμος, ἄσαρκος ὡς τὸ βιολίον του, πολυπαθῆς ὅπως αὐτό, τοιοῦτος εἶνε ὁ Σαρασάτης, ὁ Ἰσπανὸς ἀριστοτέχνης. Αἱ Γερμανίδες τὸν κατατρώγουσι διὰ τῶν διόπτρων ἀνευρίσκουσαι ἐν αὐτῷ τὸν τύπον τοῦ ἀνδρικοῦ κάλλους, ὅπως αὐταὶ τὸ ἐπιθυμοῦσι, καὶ χειροκροτοῦσι κ' ἐπευφημοῦσιν ἐξ ἴσου τὸν ἄνδρα καὶ τὸν τεχνίτην.

Τὸ μέγεθος τῆς τέχνης του ἀδύνατον νὰ παρασταθῇ διὰ συνήθων λόγων. Πρέπει νὰ εὐρεθῶσι λόγοι ἐπίσης μελωδικοί, ἀρμονικοί, ἵνα πῶς δηλώσωσι τῶν φθόγγων του τὸ εἶδος. Ἀπὸ τοῦ μαγευμένου ἐκείνου ξύλου περυγιζοῦσιν ἄδοντα πτηνά, ἐπὶ τῶν χορδῶν περιβομβοῦσι μελισσῶν σμήνη, ῥυακίου ψιθυραὶ βέουσιν ἀπὸ τοῦ τόξου καὶ κλείων τις τοὺς ὀφθαλμούς μεταφέρεται ἐκεῖ, ὅπου ὁ ἥλιος λάμπει χρυσοῦς καὶ ἡ φύσις θάλλει πρασίνῃ. Καὶ βλέπει κύκλω κήπους διανθεῖς καὶ ἀναπνέει ἄρωμα ῥόδων.

Ἴσως, ἴσως νοσταλγῶν ἐκεῖνος ἐν τῇ ξένῃ καὶ παγερᾷ ταύτῃ γῇ, ἀναμνησκόμενος τῆς πατρίδος του τὴν θάλλουσαν φύσιν, αὐτοὺς τοὺς πόθους του ἐξεδήλου ἐπὶ τῶν χορδῶν τοῦ βιολίου,

καὶ ὁμοίους πόθους μ' ἔκαμε νὰ αἰσθανθῶ, καὶ νὰ νοσταλγήσω καὶ ν' ἀναμνησθῶ τὴν ἰδικήν μου πατρίδα

Ἄλλ' ἀπὸ τῶν σκέψεων καὶ τῶν αἰσθημάτων τούτων τὸ βλέμμα καὶ τὴν προσοχὴν μου προσελκύει ἄλλο τι ἐγγύτερον. Χρυσόκομος κόρη κάθεται πρὸ ἐμοῦ, ἀληθῆς τύπος τῆς ἀγνείας. Ἐπὶ τῶν οὐρανίων ὀφθαλμῶν της δὲν διήλθον ἔτι τῆς ὀδύνης τὰ σύννεφα, καὶ τοῦ ῥοδίνου στόματός της τὸ ἄρωμα δὲν ἀπεμύζησαν αἱ μέλισσαι τοῦ ἔρωτος. Καὶ ἀπὸ ταύτης τὸ βλέμμα φέρω πρὸς τὸν καλλιτέχνην, καὶ ἀπ' ἐκείνου εἰς τὴν κόρην. Κ' ἐν τῇ φαντασίᾳ χρυσοῦν τι νῆμα συνδέει τὰ δύο ταῦτα ἀντίθετα καὶ πρὸς ἄλληλα ἄγνωστα ὄντα.

Ἐκεῖνος ἐκπροσωπεῖ τὴν τέχνην ἐν ὅλῃ της τῇ τελειότητι, αὐτὴ τὴν καλλονὴν ἐν ὅλῃ της τῇ λάμπει. Σκοτεινὴ, πολυπαθῆς, συντετριμμένη ἐν τῷ ἀγῶνι ἡ Τέχνη, φωτεινὴ, ἀμέριμος, ἀκμαία ἡ Καλλονή. Ἡ Τέχνη μοιραίως βαίνουσα πρὸς τὸν τάφον, ἡ Καλλονὴ προσερχομένη εὐελπὶς εἰς τὴν ζωὴν. Ἡ κόρη ἀνοιξὶς καὶ ὁ καλλιτέχνης χειμῶν.

Καὶ βαθμηδὸν ἡ ἐντύπωσις αὕτη μεγεθυνομένη τοσοῦτον ἐπλήρωσε τὸν λογισμόν μου, ὥστε ἐξηλείφθησαν, ἀπεσβέσθησαν οἱ πληροῦντες τὴν αἴθουσαν θεαταί, καὶ ἔμενον μόνοι, μόνοι ἐκεῖ ὁ τεχνίτης κρούων τὸ βιολίον του, ἡ κόρη ἀκρωμένη αὐτοῦ. Καὶ ἐν τῇ φανταστικῇ ἐκείνῃ παραστάσει ὁ καλλιτέχνης προσήλου διάπυρον τὸ βλέμμα ἐπὶ τῆς περικαλλοῦς παρθένου ἐμπνεόμενος ἀπὸ τῆς μορφῆς αὐτῆς ὅτι διὰ φθόγγων ἐξεδήλου, ἡ κόρη δ' ἐκυπτε τὴν κεφαλὴν αἰδήμονως καὶ εὐλαβῶς ἀποδεχομένη ὡς εὐλογίαν τὴν μελωδίαν, ἣτις ἐπεχύνετο ἐπ' αὐτῆς.

^{45/27} 96ρίου 1886

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΤΑ ΕΠΙΓΕΙΑ ΑΓΑΘΑ

Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ἀναμφιβόλως εἶχον πῶς δίκαιον, λέγοντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται καὶ ὀφείλει νὰ εὐτυχῇ, ἐν οἷα δήποτε κοινωνικῇ καταστάσει διατελῶν· διότι μέγα ἰσχύοντες ἐπὶ τε τὴν φαντασίαν καὶ τὰς ἐπιθυμίας ἡμῶν, δυνάμεθα νὰ φανώμεν κρείττονες τῶν ἀλγηδόνων καὶ τῶν στερήσεων, καὶ νὰ χαρῶμεν ἑαυτοὺς καὶ ὅταν τὰ πάντα ἐλλείπωσιν ἡμῖν ἔξωθεν. Καὶ ὅμως ὀφείλομεν ἀρά γε ἐκ τῆς ἀρχῆς ταύτης νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, τὰ σωματικὰ ἀγαθὰ, εἶνε ὅλως ἀδιάφορα, καὶ ὅτι ὀλίγον διαφέρει τῇ εὐδαιμονίᾳ, ἂν τὸ σῶμα ἔχῃ καλῶς ἢ κακῶς, ἂν εἶνε ἀσθενὲς ἢ εὐρωστον, εὐμορφον ἢ δύσμορφον ; Ὁ τοῦ ἀνθρώπου βίος εἶνε τοσοῦτ' ὑγιέστερος, πληρέστερος καὶ πλουσιώτερος, ὅση πάντα τὰ μέρη τοῦ